

УДК 902:303.683 (=16):314.15“04/06”

**“ПРИКАРПАТСЬКА” ПРАБАТЬКІВЩИНА СЛОВ’ЯН
ПЕРЕД ЇХНІМ РОЗСЕЛЕННЯМ У V–VII СТ.
(У СВІТЛІ НОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)**

А. М. Филипчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000*

Висвітлено окремі аспекти проблеми т.зв. “прикарпатської” прабатьківщини слов’ян. На основі розгляду закономірностей переселенських процесів наших предків (вибір місць проживання під час міграцій) та рівня освоєння Прикарпаття у ранньослов’янський час, висунуто гіпотезу про те, що носії праязького типу не мали генетичних попередників на окресленій території протягом римської доби.

Ключові слова: “прикарпатська” теорія прабатьківщини слов’ян, прабатьківщина слов’ян перед розселенням, міграційний процес, рівень освоєння ландшафту.

Сучасна політична карта Європи сформована у вирі багатьох, масштабних за своїм значенням, подій та процесів II тисячоліття н. е. Однак, не викликає особливих заперечень, що саме I тисячоліття н. е. було тим відтинком історії європейських спільнот, на протязі якого сформувалося нинішнє обличчя континенту. Особливе місце у цих процесах займало Велике переселення народів. Його завершальний етап, який супроводжувався появою слов’янських племен на історичній арені Центральної та Південно-Східної Європи, накреслив останні штрихи етнокультурного ескізу старого світу. Одного погляду на нинішню карту Європи достатньо для того, щоб зрозуміти наскільки велику роль у цих процесах відіграло переселення наших предків.

Разом з тим, ця проблема має не стільки глобальний, скільки локальний, загальнонаціональний інтерес. Актуальність дослідження ранньослов’янських міграцій теренами Східної Європи визначається ще й тим, що ми суттєво поповнюємо наші знання про походження українського народу. Ці та низка інших питань перебувають у тісному взаємозв’язку і залежать від вирішення проблеми генези ранньослов’янських культур – найважливішого завдання сучасної слов’янської археології. Вона ж, у свою чергу, тісно пов’язана із пошуком прабатьківщини наших предків. При цьому, під терміном *прабатьківщина* (без зазначення про його міграційних зміст), або ж *остання прабатьківщина*, ми розуміємо місце спільного проживання слов’ян перед їхнім переселенням у V–VII ст. н. е. [42. С. 64].

Вивченням цієї проблеми займаються археологи, історики, лінгвісти. Вони постійно поповнюють джерельну базу, піднімають і доповнюють раніше висловлені та розробляють нові аспекти питань походження та ранньої історії слов’ян. На сьогодні існує чимала кількість версій локалізації прабатьківщини наших предків. Однією з таких є Прикарпатська теорія, висунута ще у середині

позаминулого століття відомим славістом П. Шафариком. Проаналізувавши доступні писемні джерела та дані лінгвістики дослідник дійшов висновку, що прабатьківщина слов’ян розміщувалася на теренах сучасної Галичини, Поділля і Волині, тобто, в основному, на території Прикарпаття [55]. Погляди П. Шафарика значною мірою поділяв відомий лінгвіст І. Удольф. Картографувавши найдавніші слов’янські гідроніми Східної, Середньої та Південної Європи, вчений вказав на регіон Північного Прикарпаття, як на прабатьківщину слов’ян [8. С. 53–54]. Висновки І. Удольфа підтримав і німецький археолог К.-В. Штруве, який вважав, що для вирішення проблеми походження і розселення слов’ян, перш за все треба узгодити археологічні та писемні дані. На його погляд, таким відправним пунктом були пам’ятки VI–VII ст. з території, окресленої І. Удольфом [12. С. 77–78]. Важливим внеском у подальше вивчення цієї проблеми стало виокремлення В. Бараном верхньодністровського варіанту серед лісостепової групи пам’яток черняхівської культури [4. С. 163–166; 6. С. 263; 8. С. 44–45]. Вивчаючи та аналізуючи матеріали римського і ранньосередньовічного періодів верхніх течій Дністра, Західного Бугу та суміжних регіонів, фахівець дійшов висновку, що місцеві празькі старожитності ведуть своє походження від верхньодністровських [4. С. 18–129, 163–177; 5. С. 42–44; 7. С. 78–83 та ін.]. Отже, В. Баран на археологічних джерелах підтвердив історичні та лінгвістичні розробки попередників. Згодом подібні погляди почали висловлювати його сучасники та наступники [13; 14. С. 109; 15. С. 152; 16. С. 23–24; 17. С. 343; 18. С. 224–232; 25; 50; 51 та ін.]. Незважаючи на не менш поширені спроби пов’язати походження празьких пам’яток із північнішими регіонами, концепція В. Барана займає чільне місце в розробці проблеми етногенезу слов’ян. До того ж, варто відзначити, що останнім часом мають місце нові спроби до вирішення проблеми формування ранньосередньовічних культур, в тому числі крізь призму розгляду пам’яток перехідного періоду [24; 25]. Хоча, на наш погляд, вони не вносять новизни у розробку жодного аспекту цієї проблеми. Адже тут виголошуються вже відомі ідеї та інтерпретації матеріалу. До того ж, джерельна база також не зазнала змін (запровадження нового матеріалу та ін.). Певним чином ця ситуація диктується відсутністю інтенсивного дослідження пам’яток римського й ранньосередньовічного часу, як це було ще чотири десятиліття тому. Разом з тим, певного поширення набули й інші підходи до вивчення складних етнокультурних процесів II–VII ст. на теренах Верхнього Подністер’я і Західного Побужжя. Мова йде про дослідження системи заселення. Предметом спеціального вивчення ця проблема стала порівняно недавно. Так, аналіз топографії поселень черняхівської, культури карпатських курганів і празьких пам’яток у верхніх течіях Дністра та Прута останнім часом здійснила Н. Стеблій [34; 35; 36. С. 8–12; 37; 38]. Серед важливих висновків, котрі впливають в процесі роботи над цією проблемою, особливої уваги заслуговує твердження про певний регрес, що спостерігається у заселенні верхньої і середньої течії Дністра у середині–кінці V ст. н. е. Дослідниця справедливо зауважує, що на сьогодні відомі лише одиничні пам’ятки, які представляють завершальний етап черняхівської та початковий

період празької культур [36. С. 16; 37. С. 34]. Окрім того, Н. Стеблій підкреслює відмінність екологічної ніші Кодина-I і Кодина-II відносно черняхово-празьких селищ. На її думку, подальші розробки у цьому напрямку сприятимуть поясненню певних етнокультурних процесів окресленого регіону у другій чверті I тисячоліття н. е. [34. С. 240].

Як бачимо, важливі дані про прикарпатську прабатьківщину слов'ян можна отримати не лише під час стаціонарних досліджень пам'яток. На шлях пошуку епіцентру, напрямків розселення тих чи інших аспектів міграцій ранніх слов'ян, уникаючи дискусійних моментів хронології та етнічної інтерпретації старожитностей римського та початків ранньослов'янського періодів, можна вийти доволі об'єктивнішим способом. Мова йде про вивчення окремих аспектів процесу переселення наших предків. Перші напрацювання у цьому напрямку дозволили з великою долею вірогідності говорити, що під час міграцій слов'яни вибирали собі для розташування поселень такі місця, геоморфологічні і топогеографічні характеристики яких були притаманні їхній попередній локалізації [41. С. 223; 42. С. 74]. Якщо на мікрорівні така закономірність дозволяє висвітлити ті чи інші сторони міграційного процесу, як окремої категорії, то застосування аналогічних підходів на мезо- та макрорівнях дає можливість визначити вектор міграцій носіїв празького типу. Так, хоча далека ресурсна зона поселень Верхнього Подністер'я та Західного Побужжя суттєво відрізняється від аналогічних суміжних регіонів (Волинь), проте близька ресурсна зона та ландшафт на її рівні виявляються подібними. Звичайно, лише подальші дослідження у цьому напрямку дозволять сказати щось конкретне з цього приводу, проте вже сьогодні можна говорити про регіон Волині як такий, звідки на терени Прикарпаття прийшли носії старожитностей празького типу [42. С. 76–77].

Аналіз рівня освоєння ландшафтів Прикарпаття населенням празької культури також не дає приводу до твердження про їхню автохтонність протягом римського часу. Йдеться про те, що поселення празького типу займали такі топографічні умови, котрі можна віднести до так званої "низинної групи". Так, селища V–VII ст. розташовувалися переважно на перших терасах великих та середніх рік. Їхнє найближче природне оточення характеризується широкими заплавами, які переходять в стрімкі горби, рільничими угіддями, з переважанням сірих та ясно-сірих опідзолених ґрунтів, а також стрімкими підвищеннями, вкритими буковими лісами та лучною рослинністю. Про це свідчать джерельні дані здобуті як внаслідок розвідок та обстежень [46. С. 17–20, 23–27, 34–38; 47. С. 5, 15, 34–35, 46–50, 63–64; 49. С. 39, 49], так і в результаті аналізу топографії стаціонарно досліджених пам'яток [1. С. 33–37; 3. С. 206–226; 52]. Освоєння ландшафтів Прикарпаття носіями празьких, а пізніше райковецьких старожитностей (прямих генетичних нащадків попередників) відбувалося в процесі переходу низинної групи поселень до височинної. Топографія височинної групи характерна лише для другого періоду райковецьких старожитностей регіону. Пам'ятки цього часу злокалізовані не лише на середньому і верхньому ярусі надзаплавних терас великих рік та їхніх приток (селища), але й у циркоподібних

улоговинах в зоні горбогір’я, біля невеликих струмків та малих рік (селища, городища). Вони знаходяться на максимальній висоті 400 м над рівнем моря. Одна їхня частина зараз локалізується на території широколистяних (здебільшого букових) лісів, а друга – на відкритій місцевості, де поширюються легкі для обробітку ґрунти [44. С. 26–34; 45. С. 312–314]. В той же час, для райковецьких старожитностей першого періоду характерною є низинна топографія [44. С. 18–25; 45. С. 310–311], притаманна ранішим празьким поселенням. З позицій розвитку культурного ландшафту, височинна група являє собою вищий ступінь освоєння теренів, а сам перехід від низинної до височинної топографії, на думку М. Филипчука, відображає внутрішньоколонізаційні процеси на Прикарпатті [48. С. 97–98]. Подібний механізм освоєння теренів притаманний і для інших земель, на які прийшли слов’яни – носії старожитностей празького типу. Зокрема, це підтверджується на матеріалах Моравії [54. S. 16–17], Стодору [56] та ін. Тому звертає на себе увагу факт відносно пізнього освоєння слов’янами ландшафтів Прикарпаття (лише з початку IX ст.).

Свого часу подібні процеси вдалося зафіксувати Н. Кравченко на теренах Постугня (північні райони Середнього Подніпров’я) [19]. Вивчаючи пам’ятки зарубинецької, пізньозарубинецької, київської та колочинської культур, дослідниця дійшла до досить вагомих висновків щодо розвитку культурного ландшафту першої–третьої чвертей I тисячоліття н. е. За її словами, якщо в більш ранні періоди (зарубинецький, пізньозарубинецький етапи) поселення тяжіють до прибережної смуги, займаючи мисові підвищення та низькі надзаплавні тераси, то з другої чверті I тисячоліття н. е. (київський тип, черняхівська культура), окрім попередніх ландшафтних умов, розпочинається освоєння вододільних територій – схилів балок і ярів в глибині плато. Ця тенденція набуває розвитку в другій половині I тисячоліття н. е. Слов’янські пам’ятки цього часу цілком покривають схили струмків та балок, що перетинають вододіл, хоча важлива роль залишається і за надзаплавними поселеннями [19. С. 75–76]. Тобто, мова тут йде про внутрішньоколонізаційні процеси, наслідком яких було формування нових типів культурного ландшафту [19. С. 78]. Таким чином, старожитності окресленого регіону розвивалися тут з римського (частково пізньолатенського) часу до VII ст. та поступово, освоюючи терени, здійснили перехід, який навіть при попередньому розгляді може бути охарактеризований як розвиток від низинної до височинної групи поселень.

Складається враження, що носії старожитностей празького типу не проживали на теренах Верхнього (та Середнього) Подністер’я у римський час. Адже, якщо би прабатьківщина наших предків перед їхнім розселенням у V–VII ст. знаходилася в цьому регіоні, то освоєння топографії на рівні височинної групи почалося б значно раніше. Очевидно, у попередній час ще не склалися передумови для освоєння ландшафту на рівні цієї групи поселень [43].

Однак, відкидаючи зв’язок празької культури Подністер’я з місцевими пам’ятками римського часу ми не можемо спростовувати Прикарпатську теорію повністю. Протягом II–V ст. на теренах Південно-Західної Волині, Верхнього і

Середнього Дністра, проживало населення, котре мало подібні підоснови формування та доволі близьку матеріальну культуру до носіїв синхронних черняхівських поселень Середнього Подніпров'я. На сьогодні з великою долею вірогідності можна говорити, що з останніх, у ранньосередньовічний час ведуть своє походження пенківські старожитності, великий внесок у формування яких зробила київська культура. Таку картину етнокультурних процесів епохи великого переселення народів змальовує, зокрема, Р. Терпиловський. На основі аналізу керамічних комплексів, домобудівництва, а також решток поховань, він розглядає київську культуру як ядро, навколо якого сформувалися, в першу чергу, колочинські та пенківські старожитності [39. С. 77; 40. С. 112–116; 53]. Хоча, варто зауважити, що ані пенківська, ані колочинська культури не мали прямого продовження в останній чверті I тисячоліття н. е. Мова йде про своєрідну слов'янізацію пенківських та колочинських старожитностей носіями празької культури. Свого часу ще І. Русанова вказувала, що населення пенківської культури лише на пізньому періоді його існування можна пов'язувати зі слов'янами (тобто з кінця VI ст.) [31. С. 85–112]. Підставою для такого твердження була повсюдна зміна матеріальної культури, яка полягала у поширенні досі невідомих опалювальних пристроїв (печей-кам'янок) та типово празьких керамічних комплексів [27. С. 16–27; 28. С. 25; 29. С. 77, 85; 30. С. 87–88]. Подібні процеси проходили також у лісовій та лісостеповій зонах Дніпровського Лівобережжя, наприкінці VII–початку VIII ст. [11. С. 47, 94; 20; 21; 22; 23. С. 8]. З рубежу століть тут, зокрема, перестають функціонувати заглиблені житла з опорним стовпом та вогнищами. На зміну їм приходять заглиблені житлові споруди, опалювальним пристроєм у яких виступає піч-кам'янка. Зміни простежуються й у керамічному комплексі [11. С. 23, 26–27; 32. С. 24, 39–40, 43–51]. Поширення достовірно відомих слов'янських старожитностей з рубежу VII–VIII ст. спостерігається і в центральній частині Лівобережжя Прип'яті [26. С. 170]. Тобто, визначення підоснов формування колочинських і пенківських пам'яток (київської та черняхівської культури Середнього Подніпров'я), як слов'янських, є доволі філософським за своєю суттю, адже перші старожитності, як вже вказувалося, не мають прямого продовження в останній чверті I тисячоліття н. е. Саме так виглядатиме стан справ, коли виходити з уявлення про слов'ян римського й ранньосередньовічного періодів як монолітного утворення. Поряд з цим, на думку деяких вчених – Е. Симоновича [33. С. 50–51], Є. Горюнова [11. С. 91] та ін., слов'яни третьої чверті I тисячоліття н. е. могли й не бути монолітом. Так чи інакше, але населення верхньодністерських пам'яток, близьке за підосновами формування й складом матеріальної культури до синхронних племен Середнього Подніпров'я, не було генетичним попередником носіїв місцевих празьких старожитностей. Саме на це і вказують аналіз топографії поселень римського й середньовічного періодів, вивчення закономірностей переселенських процесів та рівня освоєння теренів Прикарпаття. Тобто, цей регіон не був прабатьківщиною слов'ян – носіїв культури празького типу перед їхнім розселенням у V–VII ст.

Окремої уваги в цьому плані заслуговує розгляд верхньодністерських пам’яток пізньоримського періоду, в тому числі й перехідних. За твердженням дослідників, терени Західного Побужжя та Верхнього, частково Середнього Дністра є єдиними у черняхівській культурі, де виявлено заглиблені житла із печами-кам’янками. У заповненнях котлованів рухомий археологічний матеріал представлений переважно місцевою ліпною керамікою [4. С. 56; 7. С. 43]. Такі комплекси виявлено, наприклад, на поселенні у Черепині [1. С. 6–8]. Аналогічні за конструкцією опалювальні пристрої віднайдені в одиничних випадках на селищах у Чижикові та Дем’янові [2. С. 104, 107; 4. С. 30–32]. Ми не піддаємо сумніву наявність на цих поселеннях опалювальних пристроїв у вигляді печей-кам’янок, однак, слабо аргументованим виглядає їхнє віднесення до черняхівської культури. В першу чергу, на це вказує методика відбору рухомого матеріалу для датування споруд. Не слід забувати і про те, що керамічний матеріал часто буває “вмонтований” у щілини печей-кам’янок [9. С. 189; 10. С. 26], тому не може слугувати за *in-situ*, адже його функція не виключає можливості застосування фрагментів раніших епох, якщо такі трапляються на багатошаровому поселенні. До того ж, цікавою виглядає ситуація із поширенням печей* у ранньослов’янських культурах. Якщо взяти до уваги більш-менш добре стратифіковані пам’ятки V–VII ст., то виходить, що такий елемент матеріальної культури, як піч, локалізується у межах верхньодністерських старожитностей та суміжних регіонах на Середньому і Нижньому Дністрі. Лише наприкінці VI ст. він разом з іншими рисами культури проникає в ареал пенківських старожитностей [27. С. 16–27; 28. С. 25; 29. С. 77, 85; 30. С. 87–88]. Подібна ситуація спостерігається у лісостеповій та лісовій зонах Дніпровського Лівобережжя, де поширення цього опалювального пристрою відбувається дещо пізніше, в кінці VII– на початку VIII ст. [11. С. 47, 94; 20. С. 387, 389–395; 21; 22; 23. С. 8]. Як бачимо, доволі сумнівним виглядає деяке накладання ареалів поширення печей протягом пізньоримського та першого етапу ранньослов’янського періодів. Однак, це питання, як і більш широка проблема пам’яток перехідного типу, вимагає детальнішого розгляду й є завданням іншої роботи. На наш погляд, її вирішення лежить, перш за все, у площині теорії та методики наукового пошуку.

Отже, аналіз топографії поселень II–VII ст., закономірності переселенських процесів ранніх слов’ян та рівень освоєння регіону дозволяють висловити думку, що *терени Прикарпаття не були місцем проживання*

* В даному випадку не має значення, з якого матеріалу та у який спосіб споруджений опалювальний пристрій. Він може бути складений із каменю, виліплений з глини, вирізаний в материковому останці, сформований із шматків залізної руди. Всі ці речі визначаються виключно наявністю того чи іншого матеріалу. Головним є факт, що опалювальний пристрій у тій чи іншій його формі мав єдину конструкцію та відповідав своєму призначенню [44. С. 133].

генетичних попередників носіїв празької культури протягом римського часу. Методика дослідження верхньодністерських пам'яток та поселень перехідного типу, сьогодні не дає змоги з великою долею вірогідності стверджувати автохтонне походження місцевих празьких старожитностей. Хоча, це не означає, що населення локального варіанту черняхівської культури неслов'янської належності. Подібні підоснови генези та близькість матеріальної культури простежуються у синхронних племен Подніпров'я, які в ранньослов'янський час були носіями колочинської та пенківської (впродовж першого періоду) культур. Разом з тим, питання етнічної належності цих старожитностей ще більше ускладнює сам факт, що вони у різний час зазнали слов'янізації з боку населення празької культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран В. Поселення перших століть нашої ери біля с. Черепин. – К., 1961.
2. Баран В. Д. Поселення черняхівського типу поблизу с. Дем'янів у Верхньому Подністров'ї // Археологія. – 1971. – № 1. – С. 103–113.
3. Баран В. Д. Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю. – К., 1972.
4. Баран В. Д. Черняхівська культура (за матеріалами Верхнього Дністра і Західного Бугу). – К., 1981.
5. Баран В. Д. Сложение славянской раннесредневековой культуры и проблема расселения славян // Славяне на Днестре и Дунае. – К., 1983. – С. 5–48.
6. Баран В. Д. Давні слов'яни. – К., 1998.
7. Баран В. Д., Баран Я. В. Історичні витоки українського народу. – К., 2005.
8. Баран В. Д. Слов'янське поселення I тисячоліття нашої ери біля села Теремці на Дністрі. – К., 2008.
9. Войнаровський В. Сучасний стан та проблеми археологічного дослідження пам'яток римського часу Північної Буковини // МДАПВ. – 2005. – Вип. 9. – С. 174–193.
10. Войнаровський В. Чорнівка-I поселення IV–IX ст. на Буковині. – Чернівці, 2007.
11. Горюнов Э. А. Ранние этапы истории славян Днепровского Левобережья. – Л., 1981.
12. Давня історія України. – К., 2002. – Т. III.
13. Козак Д. Н. Пшеворська і черняхівська культура у Верхньому Подністров'ї і Західному Побужжі // Археологія. – 1982. – № 37. – С. 31–48.
14. Козак Д. Н. Воынь в первой половине I тыс. н. э. // Труды V Междунар. конгресса археологов-славистов. – К., 1985. – Том IV. – С. 105–111.
15. Козак Д. Н. Дуліби (пошук генези) // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь. – Луцьк, 1998. – С. 151–154.
16. Козак Д. Археологічні пам'ятки рубежу та першої половини I тис. н.е. в околицях Львова // АДЛУ. – 2002. – Вип. 5. – С. 5–83.
17. Козак Д. Етнічна історія Волині й Галичини в ранньоримський час // АДЛУ. – 2005. – Вип. 8. – С. 322–345.
18. Козак Д. Н. Етнокультурні процеси на теренах українського Подністров'я в першій половині I тис. н.е. // АДЛУ. – 2006. – Вип. 9. – С. 211–234.
19. Кравченко Н. М. Исследование славянских памятников на Стугне // Славяне и Русь. – К., 1979. – С. 74–92.
20. Ляпушкин И. И. Из истории Левобережной Украины в эпоху железа // СА. – 1949. – Вып. XI. – С. 385–395.

21. *Ляпушкин И. И.* Раннеславянские поселения Днепроовского Левобережья // СА. – 1952. – Вып. XVI. – С. 7–41.
22. *Ляпушкин И. И.* Днепроовское лесостепное Левобережье в эпоху раннего железа // МИА. – 1961. – №104. – С. 356–366.
23. *Ляпушкин И. И.* Славяне Восточной Европы накануне образования древнерусского государства. – Ленинград, 1968.
24. *Милян Т.* Ранньослов’янські елементи на пам’ятках кінця IV-V ст. н. е. (за матеріалами пам’яток Верхнього Подністер’я та Західного Побужжя) // АДЛУ. – 2002. – Вип. 5. – С. 115–124.
25. *Милян Т.* Пам’ятки з рисами перехідного періоду // Вісник Інституту археології. – 2006. – Вип. 1. – С. 27–38.
26. *Перхавко В. Б.* О раннесредневековых памятниках V–VIII вв. в центральной части Левобережья Припяти // Археологічні студії. – 2000. – Вип. 1. – С. 163–173.
27. *Приходнюк О. М.* Слов’яни на Поділлі (VI–VII ст. н.е.). – К., 1975.
28. *Приходнюк О. М.* Археологічні пам’ятки Середнього Придніпров’я VI–IX ст. н.е. – К., 1980.
29. *Приходнюк О. М.* Новые данные о пеньковской культуре в Среднем Поднепровье // Раннеславянский мир. Материалы и исследования. – М., 1990. – С. 75–108.
30. *Приходнюк О. М.* О периодизации и хронологии пеньковской культуры // Проблемы археологии, древней и средневековой истории Украины. – Харьков, 1995. – С. 83–88.
31. *Русанова И. П.* Славянские древности VI–VII вв. – М., 1976.
32. *Сухобоков О. В.* Славяне Днепроовского Левобережья. – К., 1975.
33. *Сымонович Е. А.* О связях степных и лесостепных раннесредневековых культур Поднепровья // СА. – 1966. – №3. – С. 38–51.
34. *Стеблій Н.* Топографія поселень Верхнього Попруття і Верхнього Подністров’я в другій чверті I тис. н.е. (постановка проблеми) // Середньовічна Європа: погляд з кінця XX ст. – Чернівці, 2000. – С. 238–241.
35. *Стеблій Н.* Деякі аспекти господарської моделі черняхівського населення (за матеріалами поселення Ріпнів-II) // Нові технології в археології. – Київ; Львів, 2002. – С. 251–263.
36. *Стеблій Н. Я.* Система заселення Верхнього Подністров’я та Верхнього Попруття у III–VII ст. н.е. (за даними археології) / Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2007.
37. *Стеблій Н. Я.* Система заселення Верхнього Подністер’я і Верхнього Попруття у III–IV ст. н.е. (за матеріалами черняхівської культури) // Наукові студії / Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Львів; Винники, 2009. – Вип. 2. – С. 25–38.
38. *Стеблій Н.* Система заселення Дністро-Прутського межиріччя у III–VII ст. н.е. // Тези Міжн. наук. конф. “Східноєвропейські старожитності в добу середньовіччя”. – Чернівці, 2009. – С. 67–68.
39. *Тертиловський Р. В.* Праслов’янські старожитності Східної Європи. Перспективи пошуку // Старожитності Русі-України. – К., 1994. – С. 73–39.
40. *Тертиловський Р. В.* До проблеми походження ранньосередньовічних культур Подніпров’я // Проблеми походження та історичного розвитку слов’ян. – Київ; Львів, 1997. – С. 111–118.
41. *Филипчук А.* Про міграційні процеси слов’ян в ранньому середньовіччі (за матеріалами поселень V–VII ст. українського Прикарпаття) // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. Матер. VII Міжн. студ. наук. археол. конф. – Чернігів, 2008. – С. 222–225.

42. Филипчук А. Міграційні процеси слов'ян V–VII ст. у Верхньому, Середньому Подністер'ї та Верхньому Попрутті (за матеріалами стаціонарних і розвідкових досліджень) // Вісник Інституту археології. – 2010. – Вип. 5. – С. 61–83.
43. Филипчук А. Про деякі аспекти заселення українського Прикарпаття носіями старожитностей празького типу // “Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи”. Матер. X Міжн. студ. наук. археол. конф. – Чернігів, 2011. – С. 200–203.
44. Филипчук М. А. Слов'янські поселення VIII–X ст. в українському Прикарпатті / Дис. канд. іст. наук. – К., 1996.
45. Филипчук М. А. Топографія пам'яток культури типу Луки райковецької у Прикарпатті // Етнокультурні процеси в Південно-Східній Європі в I тис. н.е. – Київ; Львів, 1999. – С. 308–318.
46. Филипчук М. Звіт про проведення археологічних обстежень і розвідок пам'яток у верхів'ях рр. Вишні, Золотої Липи та Маруньки (Мостиський, Пустомитівський та Перемишлянський р-ни Львівської області) у 2004 р. // Наук. архів Інституту археології ЛНУ ім. Івана Франка.
47. Филипчук М. Звіт про проведення обстежень археологічних пам'яток на узбережжі р. Золота Липа (Перемишлянський р-н Львівської області; Бережанський, Підгаєцький та Монастириський р-ни Тернопільської області) у 2005–2006 р. // Наук. архів Інституту археології ЛНУ ім. Івана Франка.
48. Филипчук М. Райковецька культура в українському Прикарпатті: хронологія і періодизація // Вісник Інституту археології. – 2008. – Вип. 3. – С. 68–135.
49. Филипчук М. Звіт про проведення суцільних археологічних обстежень на території Перемишлянського району Львівської області у 2008 р. в рамках “пілотного” проекту “Археологічний кадастр України /Львівська область” // Наук. архів Інституту археології ЛНУ ім. Івана Франка.
50. Цигилик В. Н. Раскопки у с. Рудники // АО 1980 г. – 1981. – С. 318–319.
51. Цигилик В. М. Нові пізньочерняхівські житла на Львівщині // Проблеми походження та історичного розвитку слов'ян. – Київ; Львів, 1997. – С. 104–110.
52. Баран В. Некоторые итоги изучения раннеславянских древностей Верхнего Поднестровья и Западной Волыни // AR. – 1968. – Т. XX-2. – S. 583–593.
53. Терпиловский П. В. Наследие Киевской культуры в V–VI вв. // Archeologia o początkach Słowian. Pod red. P. Kaczanowskiego i M. Parczewskiego. – Kraków 2005. – S. 387–402.
54. Galuška L. Slovane. – Brno, 2008.
55. Safarik P. Slovanské starožitnosti. – Praha, 1837.
56. Wehner D. Stodorania. Struktury osadnicze stodoran i ich premiany we wczesnym średniowieczu (VII–poł. XII w.) // Наукові студії / Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Львів-Винники, 2010. – Вип. 3. – С. 92–99.

**“ПРИКАРПАТСКАЯ” ПРАРОДИНА СЛАВЯН
НАКАНУНЕ ИХ РАССЕЛЕНИЯ В V-VII ВВ.
(В СВЕТЕ НОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ)**

А. М. Фильпчук

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000*

Освещено отдельные аспекты проблемы т.н. “прикарпатской” прародины славян. На основании рассмотрения закономерностей переселенческих процессов наших предков (выбор мест проживания во время миграций) и уровня освоения Прикарпатья в раннеславянское время, выдвинута гипотеза о том, что носители пражского типа не имели генетических предшественников на этой территории в римский период.

Ключевые слова: “прикарпатская” теория прародины славян, прародина славян накануне расселения, миграционный процесс, уровень освоения ландшафта.

**“PRE-CARPATHIAN” ANCIENT HOMELAND OF THE SLAVS
BEFORE THEIR RESETTLEMENT IN 5-7TH CENTURIES
(IN LIGHT OF NEWEST DISCOVERIES)**

A. Fylypchuk

*Ivan Franko Lviv National University
Universytetska St. 1, Lviv, 79000*

Certain aspects are explained of so-called “Pre-Carpathian” Ancient Homeland of the Slavs. An opinion is emphasized that population of Praha type settlements had no genetic predecessors in that area for the duration of the Roman period. This assertion was strengthened by observation of migration processes and of preferable settlements location in particular.

Key words: “Pre-Carpathian” theory of Slavic Ancient Homeland, Slavic proto-homeland before resettlement, migration process, reclaimed landscape.

*Стаття надійшла до редколегії 14. 04. 2011
Прийнята до друку 28. 04. 2011*